

УДК:17:378.126:378.22

Н.Г. Батечко

АКМЕСИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У МОДЕЛЮВАННІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті розкрито особливості акмесинергетичного підходу як теоретико-методологічного підґрунтя моделювання процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. Розглянуто переваги магістерських програм як сприятливого середовища для формування особистості майбутнього педагога, здатного до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Ключові слова: акмесинергетичний підхід, викладач вищої школи, модель, моделювання, магістратура.

В статье раскрыты особенности акмесинергетического подхода как теоретико-методологического основания моделирования процесса подготовки преподавателей высшей школы в условиях магистратуры. Рассмотрены преимущества магистерских программ как благоприятной среды для формирования личности будущего педагога, способного к постоянному самообразованию и самосовершенствованию.

Ключевые слова: акмесинергетический подход, преподаватель высшей школы, модель, моделирование, магистратура.

In the article are discovered particularities of acmesynergetic approach as theoretic – methodological of modelling process of the higher school teachers preparation in master degree condition. The advantages of master degree programs are considered as favourable environment for forming pedagogical personalities capable of constantly develop and perfect on self.

Keywords: acmesynergetic approach, higher school teachers, model, modelling, master degree.

Постановка проблем у сучасному вигляді. Зміна завдань сучасної вищої школи спричиняє вдосконалення змісту праці педагога, і, відповідно актуалізує проблеми підготовки викладачів вищих навчальних закладів, зокрема в умовах магістратури. Викладач вищої школи у сучасних умовах є головним суб'єктом інновацій у сфері вищої освіти, інноваційного розвитку вищого навчального закладу і успішного врахування зовнішніх факторів інноваційних процесів у суспільстві. Водночас, сьогодні існує проблема щодо рівня педагогічної компетентності викладачів вищої школи, яка загострюється тим, що в умовах компетентнісного підходу до підготовки фахівців із вищою освітою поняття «якість освіти» набуває нового звучання і охоплює не лише знання, уміння й навички, а й особистісні утворення педагога, які забезпечують йому успіх у подальшій професійній діяльності.

Вдосконалення підготовки майбутніх магістрів до педагогічної діяльності буде значно ефективнішим на основі викорис-

тання моделювання. Модель надасть нам можливості зрозуміти, які саме якості необхідно сформувати у майбутніх педагогів, співставити вже з тим, що уже сформовано. На основі моделі можна сформулювати загальні теоретичні аспекти процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, перевести їх у практичну площину та краще зрозуміти структуру та механізми взаємодії досліджуваної педагогічної системи.

Метою статті є теоретичне обґрунтування побудови моделі підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж приступити до теоретичного обґрунтування моделювання процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури варто зосередити увагу на дефініціях «моделювання» та «модель». Так за філософським словником, моделювання розуміють, як репродукування характеристики певного об'єкта на інший об'єкт, що є моделлю і спеціально створеного для вивчення першого. Метод моделей ґрунтується

на аналогії функцій, що здійснюється об'єктами різної природи [10, с.289-290]. О.П.Рудницька розуміє модель, як штучну систему, яка відображає з певною точністю властивості об'єкта, що досліджується [6, с. 212]. М. Д. Ярмаченко визначає моделювання, як одну з основних категорій пізнання, і вважає, що ідеї моделювання є підґрунтям будь-якого методу наукового дослідження, як теоретичного, при якому використовуються різноманітні знакові, абстрактні моделі, так і експериментального, що використовує предметні моделі [5,с.323]. Н.М.Островерхова вважає моделювання, як специфічний спосіб пізнання, за допомогою якого одна система (об'єкт дослідження) відтворюється в іншій (моделі). Модель є копією реального об'єкта (явища), що відтворює його найбільш суттєві характеристики і властивості, а її вивчення дає адекватну інформацію про об'єкт.

Питання створення моделі передбачає урахування загально визначених наукових підходів до зазначеного процесу, насамперед, до порядку побудови моделі. Він, зазвичай, складається з таких етапів: постановки задачі, розроблення моделі, перевірки на достовірність, експериментального випробування моделі (застосування в реальному житті), модернізації моделі.

Окремий науковий інтерес являє модель професійної підготовки та професійної діяльності фахівців. Так, Ю.П.Нагірний за модель системи фахової діяльності вважає розкриття векторів професійних цілей і цінностей, основних функцій, задач і засобів діяльності, характеру умов діяльності фахівця, структуру необхідних і достатніх його якостей [4].

Модель системи діяльності фахівця, вважає В.М.Манько, — це впорядкована сукупність професійних цілей, функцій, засобів і якостей фахівця, що необхідна і достатня для ефективної діяльності відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, а також потреб функціонування і розвитку окремої виробничої сфери [3, с. 106]. Науковець пропонує описувати модель у вигляді об'єднання множин :

$$MДФ = \langle Д, П, Ц, ОД, Ф, І, \rangle, \text{ де}$$

Д - загальні дані щодо освітньо-кваліфікаційного рівня і сфери діяльності фахівця;

П - область і множина видів професійної діяльності фахівця;

Ц - мотиваційно-ціннісна сфера особистості;

ОД - засоби і об'єкти професійної діяльності фахівця;

Ф - узагальнені професійні функції фахівця;

І - інструментальна сфера особистості

Науковці переконані, що модель системи професійної діяльності фахівців спрямована на вирішення двоєдиної проблеми: впровадження принципу функціональності в підготовку майбутніх фахівців та удосконалення професійної діяльності у сфері виробництва.

Особливий науковий інтерес наразі являють собою педагогічні моделі, оскільки часто слугують «живим» відтворенням різних аспектів у педагогічній теорії. Загалом моделювання педагогічних процесів та явищ розглядається як необхідний елемент пізнання та управління цими процесами. Моделювання дає можливість виразити загальний аспект педагогічного процесу, передбачити моменти його нестійкості та можливі ляхи його подальшого розвитку. У педагогічній теорії часто науковці мають справу з проблемами, розв'язання яких лежать на «межі дотику» різних педагогічних дисциплін. Так І.В.Соколова наголошує, що в умовах трансформації парадигми постнеокласичної науки застосування методу моделювання актуалізує розробку такої моделі, у межах якої різні парадигми, концепції, педагогічні теорії перетинаються, формуючи загальну структуру наукового знання про досліджуваний феномен [9,с.206].

Саме з таких міждисциплінарних позицій підійдемо до процесу моделювання підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. Теоретичними засадами розробки моделі слугували синергетичний та акмеологічний підходи, з позицій яких можна найбільш повно розглянути проблемність, концептуальне наповнення та особливості підготовки викладачів вищих навчальних закладів в

умовах навчання за магістерськими програмами. Інтегральне поєднання акмеологічного та сипергетичного підходів із системним підходом дозволяє вивчати проблему, яка розглядається не ізольовано, а у взаємозв'язку із різними її компонентами, визначаючи в системі цих відносин основні закономірності та провідні тенденції. Компетентнісний підхід допомагає нам визначити компетенції, що забезпечують успішність реалізації майбутнім викладачем професійної діяльності.

Наведемо чинники, які спонукали до вибору теоретичного підґрунтя моделі процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури.

1. Магістратура, як структурна одиниця вищого навчального закладу з позицій акмесинергетичного підходу являє собою багатовимірний пізнавальний простір, у якому взаємодіючі макросистеми створюють цілісну освітню макросистему. Якісною одиницею пізнавального простору є суб'єкти освітнього процесу (викладачі, студенти). У той же час, кожен з них є специфічною неврівноваженою, нестійкою самоорганізуючою системою, яка обумовлюється запасом стійкості. Ці системи, об'єднуються в студентські групи та викладацькі колективи (мікросистеми) підкоряються у свою чергу, закономірностям освітньої «макросистеми», яка обумовлена специфічними умовами. Саме ефективний розвиток освітньої системи неможливий без кожного з вище перерахованих компонентів [1, с.128].

2. Магістратура з точки зору синергетики є відкритою педагогічною системою, здатною до самореалізації та саморозвитку. Завдяки цьому навчально-виховний процес за магістерськими програмами має можливість варіативного шляху розвитку, відповідно до перспективних запитів суспільства. З позицій акмесинергетичного підходу варіативність магістерських програм приєє вибору індивідуального шляху до успіху кожним студентом, стимулює самостійність та відповідальність у прийнятті рішень, надає можливість визначити індивідуальну траєкторію навчання, його форми, методи та темп, обирати навчальні дисципліни та ін. За

таких умов підготовка магістрів - майбутніх викладачів вищої школи набуває якісно нового рівня, оскільки магістранти мають можливість ознайомитися та стають носіями інноваційної культури, яку потім понесуть у студентські аудиторії.

3. З позицій акмесинергетичного підходу якісно змінюються форми і методи управління навчально-виховним процесом у магістратурі. Класичний, традиційний підхід управління, який здійснюється за схемою: напрямлена дія – очікуваний результат (наприклад, якість освіти), навряд, чи забезпечить підготовку успішних, креативних фахівців вищої школи. Акмесинергетика шукає такі форми управління навчання магістрантів, які б відповідали їх запитам, тобто узгоджувалися із внутрішніми властивостями педагогічної системи. Відкидаючи пряму дію, акмесинергетичний підхід підштовхує навчально-виховний процес на власний шлях розвитку, застосовуючи правильно організовані, резонансні дії.

За синергетичними уявленнями будь-які соціальні структури народжуються з хаоса. Зазвичай, ми сприймаємо його, як негативне явище. Та чи варто ліквідувати елементи хаосу? Виявляється, це не завжди доцільно. Пояснимо цей феномен на прикладі впровадження нових форм навчання. Перехід до нових форм організації навчального процесу справді спочатку провокує дещо невизначений, хаотичний початок. Проте згодом на макрорівні виникають центри нової організації, навколо яких формуються нові макроструктури, які вже потребують певного керування ними. Подібні явища можна спостерігати під час проведення навчальних ділових ігор, ігрового проектування, виконання імітаційних вправ та ін.

Відкриті педагогічні системи на основі синергетичних принципів мають властивість «вирощувати» в собі нові якості, у нашому випадку – це нова якість взаємодії між магістрантом та викладачем. З позицій синергетики контроль за суб'єктом, що саморозвивається, не може здійснюватися шляхом силового впливу на нього, а орієнтує на зміну характеру взаємодії викладача та студентів. Викладач вже не

протистоїть педагогічній системі як чомусь зовнішньому, а перетворюється у відповідний суб'єкт (частину системи, на яку він впливає). Адже дослідник, який працює із системними педагогічними об'єктами (суб'єктами), у які він сам включений, не тільки трансформує усі ці об'єкти, але й змінює свої власні зв'язки й функції [2]. Як правило, за таких умов створюється підґрунтя для творчої взаємодії суб'єктів педагогічної системи. Зорієнтована на спільну творчість, нова якість взаємодії студентів з викладачем створює сприятливе середовище для прояву внутрішніх джерел саморозвитку і самоорганізації у студентській аудиторії.

4. Магістратура в системі вищої освіти є інноваційною структурою. Синергетика за своєю суттю може виступати в якості інноваційної методології навчання у вищій школі, оскільки передбачає оновлення змісту, методів і форм навчання з врахуванням таких факторів, як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, креативність і нелінійність мислення та ін. Саме перераховані принципи синергетики — відкритість, нелінійність, самоорганізація забезпечують нестандартний підхід до навчального процесу, повноту та високу якість знань, професійне становлення та професійну адаптацію майбутніх педагогів завдяки різним навчальним дисциплінам та з врахуванням їх міждисциплінарних зв'язків.

На думку В.А.Харитонові, у методології навчання принципи синергетики можуть бути реалізовані завдяки:

- нелінійному стилю мислення, неоднозначністю теоретичних побудов, концептуальному та методологічному плюра-лізму, поєднанню абстрактно-логічного та образно-інтуїтивного, раціонального та ірраціонального;

- постулювання хаоса як необхідного творчого моменту реальності, яка самоорганізується (порядок та безлад є невіддільними один від одного) [11, с.45].

Акмесинергетичний підхід за мету навчально-виховного процесу у вищій школі вважає формування успішної особистості, яка прагне постійного саморозвитку та вдосконалення. За таких умов зміст нав-

чання вимагає нових принципів структурування, в яких відображається системно-цілісна єдність людини та світу. Останнє вимагає інтегрованого підходу до навчання.

5. Акмесинергетичний підхід дозволяє методологічно посилити процес формування особистості майбутнього викладача вищої школи як суб'єкта навчально-виховного процесу. Зазначимо ряд принципів, які на думку В.О.Сластьоніна, сприяють активізації цього процесу [8,с.263]:

- у центрі навчально-виховного процесу знаходиться особистість студента;

- студент - суб'єкт освіти і виховання та займає активнотворчу позицію в навчально-виховному процесі;

- свобода самореалізації особистості в освітньому середовищі, пошук індивідуальної стратегії самовизначення у житті;

- актуалізація принципів активності, діалогічності, самостійності, ініціативи, творчості та навчання;

- той, хто навчається і навчає — відкриті системи, які саморегулюються;

- свобода вибору стратегії індивідуального життєвого шляху, а звідси, вибору навчальних програм, курсів, глибини їх змісту і самого викладача.

Наведені вище чинники вибору теоретичного підґрунтя побудови моделі процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури дозволяють сформулювати основні принципи, які слугуватимуть основою моделі. Серед них принципи: динамічності ієрархічності, нелінійності, не замкнутості (відкритості), нестійкості, можливості спостереження.

Висновок. Отже, ефективність підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури набуває якісно нового рівня, якщо здійснюється на основі моделювання. Акмесинергетичний підхід, на наш погляд, дозволяє по-новому підійти до цього процесу, враховуючи такі фактори, як відкритість, самоорганізацію, нелінійність, саморозвиток педагогічної системи підготовки майбутніх педагогів. Водночас, запропоноване теоретико-методологічне підґрунтя забезпечує інноваційний підхід навчання майбутніх магістрів, становлення майбутнього педагога як професіонала і особистості.

Література

1. Гребнева В. В. Становление, сущность, основные принципы системного и синергетического подходов в образовании/ Гребнева В. В.// Субъект образования как самоорганизующая система: сборн. Научн. и научно-прикладных трудов. – Белгород: «Политерра», 2005. – с.122-138.
2. Зорина Л. Я. Отражение идей самоорганизации в содержании образования / Л. Я. Зорина// Педагогика. – 1996. - №4, с.105-109.
3. Манько В.М. Ступенева підготовка інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва; Монографія/ В.М. Манько, В.В.Іщенко. – К.: Науково-методичний центр аграрної освіти, 2005. – 506с.
4. Нагірний Ю. П. Фахова підготовка інженерів: діяльнісний підхід /Ю.П.Нагірний. – Львів: ІНВП «Електрон», 1999. – 180с.
5. Педагогічний словник/ За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.:Педагогічна думка, 2001. – 363 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: Навч. Посібник /О.П.Рудницька. – К.:ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270с.
7. Сисоева С. О. Вища освіта України: реалізації сучасного розвитку/С.О.Сисоева, Н.Г.Батечко/ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України – К.: ВДЕКМО, 2011. – 344 с.
8. Слостенин В. А.. Педагогический процесс как система. / В.А. Слостенин. – М.: Издательский дом МАГИСТР-ПРЕСС, 2000. – 488с.
9. Соколова І.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями. Монографія/ І.В. Соколова// МОН України, АПК України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих.. – Маріуполь – Д: АРТ-ПРЕС, 2008. – 400с.
10. Философский словарь/ Под ред. И.Т.Фролова. – М.:Из-во политической литература, 1987. – 326с.
11. Харитоновна В.А., Санникова О.В., Меньшиков И.В. Синергетика и образование: перспективы взаимодействия/ В.А. Харитоновна, О.В. Санникова, И.В. Меньшиков // Антропологические подходы в современном образовании. Ч. 2. – Новокузнецк, 1999. – с. 44-48.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2012